

por la grandeza y originalidad del escritor, sino a la vez por el compromiso asumido de forma coherente por el hombre con su tiempo y su problemática.

En los trabajos que en este libro se reúnen se cuestionan preferentemente algunos de los aspectos más transitados por Arce en relación con la obra de Dante, como es la incorporación de términos a nuestra literatura que pueden percibirse como dantismos léxicos (*cándido*, el lexema *lector*, por ejemplo) y no latinismos como habitualmente se consideran; igualmente, la adopción, en nuestra literatura, de fórmulas métricas en dependencia del conocimiento y penetración de la obra de Dante o bien de la obra de Petrarca. En tercer lugar se propone «la consideración de un Dante como palanca o estímulo de un primer Renacimiento, por su atención a la cultura clásica y por su ideal de transformación del hombre en todos los órdenes». Dante es aquí considerado como «un inconsciente mediador entre la gran tradición escolástica y la nueva cultura», en una línea crítica no siempre aceptada y defendida por autores como Renaudet, Kardos, Bezzola, Padoan, etc., desde la perspectiva del comparatismo que Arce adopta, y que le lleva ahora a considerar a Dante como un lazo de unión de la literatura prehumanista española con el pasado clásico.

En esta línea de prehumanismo se sitúa también la atención de Arce a la relación literaria y humana entre Dante, Petrarca, Boccaccio. Y ya apuntando a otras etapas cronológicas, dentro siempre de la misma práctica comparatista, surgen Sannazaro como estímulo de formas expresivas adoptadas por Garcilaso, o la presencia de Lope y su empleo de temas de la narrativa medieval en la organización de ciertas comedias, o aspectos del período ilustrado, o autores o temas del Romanticismo, en un recorrido que llega a la actualidad.

Para concluir esta sintética reseña vamos a referirnos brevemente a un nuevo aspecto lingüístico. En el artículo final del libro, «Guillén traducido por Montale. Montale traducido por Guillén», Arce condensa su saber y experiencia en este campo de la traducción de un texto poético, analizando esta vez los criterios adoptados por los dos grandes poetas-traductores. Arce precisa cómo «la fidelidad de la traducción poética no se sitúa en un plano de horizontalidad entre dos lenguas sino en un eje de coordenadas en relación con su propio contexto lingüístico. Ello no quiere decir, por otra parte, que no se aprovechen al máximo las ventajas y facilidades que ofrecen las lenguas afines», o también cómo «la dificultad máxima o última radica en lo que está más allá de la lengua, no tanto en las posibilidades que ésta ofrece», y cómo «hay distintos niveles en la traducción literaria que van desde el mero propósito de comunicar lo meramente informativo, o de comunicarlo sin eludir una forma poética, hasta la pretensión, en el límite máximo, de lograr la identidad reinterpretación del original, siempre que la fidelidad quede asegurada». Se trata de todo un meditado concepto de trabajo que el autor llevó en numerosas ocasiones a la práctica, en su medida de fiel y competente traductor, en los versos de Dante, Miguel Angel, Quasimodo, Montale.

Ana MARTÍNEZ-PEÑUELA y
Mercedes SÁNCHEZ-MOLINÍ

ZARAGOZA PÉREZ, Marina: *El cultiu tradicional de l'arròs a Silla (Albufera de València)*, tesis doctoral dirigida pel catedràtic doctor en Manuel Sanchis Guarner, pròleg d'Antoni Ferrando Francés (València. Institut de Filologia Valenciana, Universitat de València, 1982).

La tensió ja irreductible entre progrés i tradició comporta també semblances d'imposició per al primer dels dos abstractes històricament i llàrgament

confrontats. Quan, potser, ens trobem en el irreparable punt de flexió, hem d'acceptar conscientment la nostra funció històrica d'ésser testics de tot un món —d' una circumstància cultural, al darrer terme—, que va anul·lant-se. Es clar, i ací radica la nostra diferència i al mateix temps la nostra caracterisació cronològica, no podem assistir a aquesta enfonsada com a romàntics desfasats. Un grau distint de científisme ens diferencia com a documentalistes d'aquesta realitat a desaparèixer; l'altra possibilitat, la del glosador o la del nostàlgic, pertany al camp estrict de la creació. Damunt aquesta parcel·lació dels camps de la tasca intel·lectual, es fonamenta una realitat estrictament científica, la de la geografia lingüística. Ara bé, aquesta matèria comporta un doble estadi que s'ens ha recordat des del pròleg al estudi de Marina Zaragoza Pérez, *El cultiu tradicional de l'arros a Silla (Albufera de València)*. Antoni Ferrando Francés ens adverteix del lligam ineludible, en la composició d'aquell camp científic, entre la etnolingüística i la dialectologia. Aclarim, si voleu, entre éssers —i tot ho que aquest concepte conté de formes i menes culturals— i mitjà d'expressió més immediat. L'experiència des del interior d'aquest compost o, en tot cas, la més virginal de les observacions és, l'una o l'altra, la més positiva via de captació d'aquest fruit cultural. Es clar, la primera possibilitat dotada d'un grau de preparació científica que equilibri el sempre perillós sentimentalisme; la segona, compensada amb un índex de documentació aproximadora a la realitat —i al seu arrelam— estudiada. O, perquè no, el lligam entre ambes dues, equilibrant-se elles ja entre si mateix.

Testic com nosaltres és M. Zaragoza Pérez. Testic, privilegiat i feiner, que respon a eixa categoria que s'instal·la sobre el equilibri que abans ens ha aparegut com a atractiva alternativa. Per orige i per formació, ni gens més ni gens menys. I des d'aquesta plataforma que tant té, conscientment, d'infraestructura com de superestructura —d'arrel com de branca—, concebeix l'investigadora la seva tasca. I ens ofereix el seu resultat establert sobre dos eixes que, darrere la lectura del estudi, s'ens apareixen com a concèntrics i, sobre tot, complementaris. El primer respon a una voluntat de marc. L'espai natural de l'Albufera s'ens presenta des del descriptivisme geogràfic, però amb la finalitat clara de dotar-lo de vida. Es així que accedim al camp de la geografia humana i ho fem amb unes referències històriques mínimes, bàsiques —ja tornarem després sobre això—, i mitjançant una detallada recuperació de tot el lèxic cultural que comporten les activitats essencials de l'àrea, caça i peixca. El llistat detallat d'aus, peixos, altres animals, herbes, eines de treball, recrea tot un món que, dins del llibre, té significat per si mateix i que justifica ampliament el subtítol, necessari a totes llums quan es coneix la seva existència. Però aquesta aportació que supera el camp del tema monogràfic que indica el títol, no es deslliga d'ell. D'ací l'idea de marc, de cercle concèntric al que ens referiem abans. M. Zaragoza Pérez delimita així un espai en el qual, una tasca concreta, la del conreu de l'arros, s'ens fa reconeixible. El plantejament d'aquesta feina, des de la seva perspectiva més tradicional, cada vegada més distanciada de molts de nosaltres, es desenvolupa així dins de sa pròpia circumstància i ens sembla més raonada i localitzada en un mitjà en el qual encara no era anacronisme. Si aquest segon eix era l'essencial a l'hora de plantejar-se el seu treball per part de l'investigadora, cal reconèixer un matis diferenciador entre el primer, dins del qual aquest queda enmarcat, i el segon. Aquí el repertori lexicològic arreplegat i ofert, es exposat amb una major voluntat explicativa, un cert to narratiu que, en certa mena, s'oposa al estricte i objectiu llistat dominant en la primera part, al menys en alguns dels seus apartats.

Per als que venim, encara, d'un temps en el que el cultiu del arros suposava una etapa fonamental en el avanç del cicle anual, ens hem trobat davant

d'un mirall en el que els records han anat prenint nom. Quan la vida de tots els pobles, en els que l'economia depenia en gran mena d'aquest producte, prenien un ritme de vida distint, cada eina, cada pas del treball tenia una denominació viva. Avui, la temporada del arròs ja no colapsa el dia a dia d'uns pobles dinamitzats per altres motius. També és cert que el temps, allà per setembre, en el que es consumava aquest capítol, camí del molí, s'acortat per la tecnificació del gairebé ritual cultiu tradicional. M. Zaragoza Pérez amplia la seva aportació, i totalitza el espai valencià dels arrossars, al confrontar els terminis arrellegats a Silla amb els de pobles veïns. I ací ens sentim lligats tots, sentint veus de Cullera, Sueca, Sollana, Albalat etc. Cada u de nosaltres es veu atret per la veu del seu indret i palpa la referència de la terra veïna. Per als altres, llectors amb tota seguretat més objectius, tot junt forma el ordenament d' un camp lèxic que l'autora corrobora moltes vegades amb la confrontació amb el *Diccionari català-valencià-balear* d' Alcover i Moll, i altre material lexicogràfic.

Un altra possibilitat aproximativa i discernitiva és, quin dubte cap, la del referent històric, i ja deiem abans que tornariem sobre aquest punt. Es en aquest aspecte on ens sembla que M. Zaragoza Pérez ha limitat massa el seu camp d'acció. Cert és que ha triat un factible d'ésser utilitzat com mitjà de distensió popularitzant per a facilitar la lectura del seu llibre. Aquest és format per els abundants extractes de *Cañas y barro* de V. Blasco Ibañez, pels seus capítols en els que el novel·lista valencià recopila bona part del lèxic de l'Albufera. També és cert que no hi ha massa literatura, com es podria pensar, allà localitzada. Però existeix la literatura popular, de la que ens pareix que M. Zaragoza Pérez ha fet un ús excessivament limitat. Amb un plantejament contrari, sense cobrir el camp del folklorista, que aquesta no és l'intenció, la filòloga ens podria haver ofert un material igualment aproximatiu, més real en el marc detingudament recuperat i ordenat per ella.

Al marge d'aquesta consideració sencillament alternativa, celebrem aquesta curada aportació que ens introdueix en el camp d'una realitat encara sobre-vivent en l'àrea dialectal valenciana i que admitiria, i ens possibilita, segones comparacions amb el lèxic que sobre el cultiu de l'arròs existeixen en altres territoris del domini catalans. Tot això de cara a l'obligació de coneixement i sistematització científica dels nostres estadis culturals.

Juan Miguel RIBERA LLOPIS